

ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

У статті досліджено застосування авторської технології формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей. Автором запропоновано цілеспрямований методично забезпечений процес планування, інтегрування, моніторингу й оцінювання засвоєння знань у системі підготовки фахівців економічного профілю. Комплексність процесу формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей побудовано на засадах освіченості, інноваційності, інформаційності та мобільності в системі виявлення та вдосконалення людських і технічних ресурсів, налагодження взаємодії між ними для досягнення найефективнішого результату в майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: педагогічні умови, педагогічна технологія, професійна культура, компетентність, професійні задачі, педагогічний менеджмент, самоосвіта, саморозвиток, інноваційний.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток світової економіки та інтеграція України в Європейське співтовариство спричинили потребу докорінної перебудови структури освітнього процесу з метою забезпечення ринку праці конкурентоздатними фахівцями.

Саме застосування педагогічних умов та засобів їх реалізації, на нашу думку, сприяють удосконаленню освітнього й виховного процесу з метою підготовки конкурентоздатного та затребуваного на ринку праці фахівця економічного профілю.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемам економічної освіти й економічного виховання майбутніх фахівців присвячено вагомий науковий дослідження М. Вачевського, І. Іткіна, В. Козакова, Н. Побірченко та ін. Значний внесок у розв'язання питання підготовки фахівців економічного профілю зробили Н. Волкова, Г. Гіптерс, Г. Гребенюк, М. Коляда, Г. Копил, В. Стасюк та ін. Питання процесу фахової підготовки майбутніх економістів, а також його потенційні можливості щодо формування професійно значущих якостей розглядається у працях таких дослідників, як Г. Астапова, С. Вітвицька, Л. Вовк, В. Дорохін, Л. Казарін, В. Косаріна та ін. Значна увага приділяється впровадженню активних методів і форм навчання, зокрема тренінгів у процес професійної підготовки майбутніх економістів Л. Бондаревою, І. Носаченко, Т. Поясок, Л. Савенковою, О. Щербак та ін. Проте наявність значної кількості наукових праць не забезпечила

всєбічного розкриття проблеми формування професійної культури майбутніх фахівців економічного профілю.

Ми поставили за **мету** обґрунтувати організацію педагогічних умов ефективного формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

Для досягнення поставленої мети використано такі **методи дослідження**: теоретичні (аналіз філософської, педагогічної, психологічної, економічної літератури), що дає змогу обґрунтувати вихідні положення дослідження; інтерпретаційно-аналітичний метод, на основі якого вивчаються вітчизняні та зарубіжні джерела із застосуванням синтезу, аналізу, систематизації й узагальнення; діагностичні (бесіди, анкетування, тестування); обсерваційні (пряме і непряме спостереження, методи обробки та аналізу результатів дослідження з метою виявлення проблемних питань та шляхів їх вирішення у процесі дослідження).

Виклад основного матеріалу. Забезпечення технологічного рівня проектування освітнього процесу в системі формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей забезпечувався в нашому дослідженні через призму технологічного підходу.

Основними завданнями технологічного підходу є:

- 1) постановка діагностичної мети (із визначенням рівня засвоєння);
- 2) здійснення об'єктивного контролю ефективності навчання й визначення рівня досягнення поставленої мети;
- 3) гарантоване досягнення кінцевого результату.

Отже, технологічний підхід у формуванні професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей характеризує спрямованість педагогічних досліджень на оптимізацію, удосконалення діяльності освітнього процесу, підвищення його ефективності, конструктивності та інтенсивності.

Відштовхуючись від широкого спектру визначень поняття «педагогічна технологія» та взявши за основу погляд І. Волкова, ми пропонуємо наступне визначення *педагогічної технології формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей*, – як цілеспрямований методичний процес планування, інтегрування, моніторингу та оцінювання засвоєння знань у системі освітнього процесу підготовки фахівців економічного профілю, шляхом виявлення та вдосконалення людських і технічних ресурсів, та налагодження взаємодії між ними для досягнення найефективнішого результату в майбутній професійній діяльності.

Розроблена нами педагогічна технологія реалізації педагогічних умов формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей відповідає основним критеріям технологічності, керованості, системності, ефективності, відтворюваності включає: концептуальні положення, змістовий, процесуальний та оцінно-результативний компоненти.

Концепт дослідження. Аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що фахова підготовка є інтегративною навчально-виховною діяльністю, і передбачає суб'єкт-об'єктну взаємодію, яка виявляється у визначеній площі навчально-виховного середовища закладу вищої освіти. Однією з детермінант цієї площини виступають безпосередньо педагогічні умови.

Тому в процесі реалізації педагогічної технології формування професійної культури майбутніх фахівців економічного профілю та підвищення її ефективності необхідно виділяти певні умови реалізації даної сукупності процесів.

Саме педагогічні умови, як одна із сторін закономірності освітнього процесу виступають пріоритетним компонентом впливу на формування професійної культури майбутніх фахівців економічного профілю.

Специфіка педагогічних умов в освітньому процесі повинна бути наближеною до змісту професійної підготовки майбутніх фахівців економічного профілю й відобразитися в організаційно-змістовому, науково-методичному, матеріальному, інформаційному та психолого-педагогічному забезпеченні.

Комплексність процесу формування професійної культури майбутнього фахівця економічного профілю повинна базуватися на засадах освіченості, інноваційності, інформаційності, мобільності та професіоналізму прийняття виробничо-управлінських рішень при виконанні професійних обов'язків.

У нашому дослідженні **змістовий компонент** забезпечуються: реалізацією педагогічного менеджменту в системі освітньої підготовки, розвитком інноваційно-освітнього середовища та стимулюванням самоосвітньої діяльності як педагогічних умов формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

Технологія формування професійної культури в методологічній площині базується на засадах динаміки розвитку особистості, результатом якої є можливість успішного професійного становлення майбутнього фахівця.

Розробка технології формування професійної культури майбутніх фахівців економічного профілю повинна здійснюватися на основі системного, діяльнісного, особистісно-орієнтованого, культурологічного та технологічного підходів, які забезпечують ефективне формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

З цього випливає, що педагогічний менеджмент, як умова формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей, базується на демократичному векторі управління та педагогіці співробітництва як гуманістичному факторі підготовки майбутніх економістів.

Водночас, пріоритетним напрямом підготовки суб'єктів освітнього процесу економічних спеціальностей в умовах модульно-рейтингової та кредитно-модульної системи організації навчання є зростання ролі

педагогічної та психологічної підготовки викладача, який повинен проектувати освітнє середовище із залученням сучасних інформаційних, комп'ютерних та педагогічних технологій.

Проблема менеджменту в системі підготовки майбутніх економістів актуалізується діяльністю викладачів, як керівників-наставників у системі професійного та культурного становлення студентів у нових соціальних та економічних умовах розвитку.

Педагогічна основа підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей має включати як традиційні методи й форми навчання у вищій школі, так і методи і форми навчання, які є характерними для європейської зони освіти.

Фундаментальними в нашому дослідженні стали саме змістові функції педагогічного менеджменту закладу освіти, які спрямовані на досягнення:

- високої економічної й соціальної ефективності загальнонаукової і професійної підготовки майбутніх фахівців економічних спеціальностей;
- технологічної відповідності засобів професійного навчання й виховання рівню розвитку сучасних ринкових відносин, виробництва, науки та культури;
- ефективної організації освітнього процесу відповідно до нормативів державних і міжнародних стандартів вищої професійної освіти;
- розвиток позитивних ділових, професійних, освітньо-виховних і міжособистісних відносин серед учасників освітнього процесу на основі принципів демократизації і гуманізації освіти.

Вищеперелічені функції педагогічного менеджменту задають вектор процесу формування професійної культури студентів економічних спеціальностей, під час якого застосовується, як приклад, модульна технологія освіти, метою якої є формування економічного мислення, розвиток емоційних і морально-естетичних якостей, засвоєння знань, умінь та навичок, способів розумових дій, дієво-практичної сфери та самокерованих механізмів особистості майбутнього фахівця економічного профілю (Вітвицька, 2009).

Педагогічне керівництво (менеджмент) процесом формування професійної культури в даному випадку також може забезпечуватися через:

- групові форми навчання задля вирішення проблем соціально-психологічного та виробничого управління, в умовах організації когнітивних структур навчання;
- моніторинг соціально-психологічних процесів розвитку майбутніх фахівців економічного профілю;
- шляхів постійного оновлення змісту освітніх програм.

Евристичний підхід до пізнання реальних освітніх потреб призводить до виходу майбутніх фахівців економічних спеціальностей за межі звичайних навчальних предметів і переходу на метапредметний рівень пізнання.

Метапредметний рівень пізнання в системі формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей утворює категоріально-понятійний інструментарій фундаментальних освітніх об'єктів – категорій, понять, символів, принципів, законів, теорій, що відображають специфіку професійної діяльності економістів, актуалізуючи при цьому сфери самоосвітньої діяльності, особистісного саморозвитку.

У системі педагогічного керування конструктивом навчального метапредмету враховується можливість суб'єктивного пізнання кожним студентом змісту предметів фахового спрямування, а кінцевим показником сформованості компетентностей та професійних навичок є написання й успішний захист державних кваліфікаційних робіт.

Отже, метапредметність за даних умов сприяє формуванню цілісного освітнього простору, який починається з макрорівня і стосується професійного середовища майбутнього фахівця, яке, у свою чергу, є одночасно об'єктом виробничо-економічної діяльності людини й суб'єктом підвищення її професійної культури.

Структурно-логічний та цілісний освітній простір, у контексті метапредметності, визначають навчальні предмети професійного циклу як сегмент цілісності, а також визначають загальні для всіх педагогів підходи до формування професійної культури студентів економічних спеціальностей, у комплексі цільового, змістового, технологічного, діагностичного компонентів.

Економічна освіта, у зазначеному аспекті, закономірно стає сферою самореалізації кожного, умовою реалізації професійної культури в професійному просторі, умовою перманентності та ефективності самоосвітньої діяльності й саморозвитку.

Змістовий етап технології. На даному етапі дослідження нами було розроблено навчально-методичне забезпечення факультативного курсу «Професійна культура економіста» (робоча навчальна програма, методичні рекомендації до виконання залікової роботи, тексти лекцій, кейси завдань).

Методичне забезпечення факультативного курсу «Професійна культура економіста» розроблене з метою формування креативного професіонала – майбутнього економіста, який уміло поєднує комплекс знань, умінь, навичок в економіко-виробничій сфері, та, на момент дослідження, є суб'єктом освітнього процесу в закладі вищої освіти, що забезпечує умови соціальної адаптації, із набуттям та реалізацією у студента-економіста культурних цінностей, як професійних, так і загальнолюдських.

Взявши за основу наукові дослідження професійної педагогіки в напрямі реалізації умов формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей, процес реалізації технологічного підходу, який, зокрема, передбачає гнучке інструментальне управління (менеджмент) освітнім процесом у закладі вищої освіти, нами було визначено з позиції кількох напрямів, які найактивніше розвиваються в дидактиці та застосовано

в системі впровадження факультативного курсу «Професійна культура економіста» в структурі освітнього процесу закладу вищої освіти, а саме:

- діалогове і модульне навчання (В. Г. Алькема, Л. Н. Герасіна та ін.);
- контекстне навчання (В. І. Гордієнко, О. Г. Карпенко, М. Д. Касьяненко та ін.);
- навчання шляхом розв'язання навчальних задач (Г. О. Балл, В. А. Ковальчук, В. О. Сластьонін та ін.);
- інноваційне навчання (М. В. Артюшина, І. М. Дичківська, П. І. Підкасистий та ін.);
- проблемно-модульне навчання (І. М. Богданова, Н. Ф. Маслова, В. І. Орленко, В. В. Попов та ін.);
- конструктивно-проективне навчання (О. В. Безпалько, Т. В. Лаврикова, В. М. Софронова та ін.);
- ігрове моделювання (О. В. Пономаренко, С. Ю. Шашенко та ін.) (Романова та ін., 2015, с. 87).

Ефективна професійна діяльність майбутніх економістів вимагає знань технологій і методик, що забезпечують ефект досягнення у сфері економічної діяльності та виробництва.

При визначенні змісту факультативного курсу «Професійна культура економіста» нами враховувалося, що в умовах жорсткої конкуренції традиційного змісту і форм вищої освіти недостатньо, тому особливу увагу було приділено оволодінню технологічними та інтелектуальними ресурсами як основам розвитку суспільства.

Пріоритет сучасної освіти – це формування інтелектуально-творчої, когнітивної сфери особистості, із динамічною реакцією на зміни, та сформованими комунікативними здібностями й мобільністю. Саме у процесі колективної діяльності здійснюється вплив на розвиток особистості кожного студента та на його світоглядні й ідеологічні позиції. Через засоби соціалізації та методи формування комунікативного потенціалу і придбання управлінського досвіду динамічно розвивається колективне співробітництво.

У системі нашого дослідження ми зосередили увагу, зокрема, на технології проектного навчання, як варіанті практичного втілення ідеї продуктивного навчання, яке характеризується індивідуальним досвідом соціально-продуктивної діяльності.

За основу нами було обрано теоретичні ідеї Дж. Дьюї та його послідовників, сутність яких полягає в тому, що студенти разом із педагогом проектують та досягають рішення пізнавальних і прикладних навчальних задач, опираючись на систематизацію продуктивної та пошукової діяльності.

Завданням педагога в цьому процесі є створення та підтримка умов, за яких студенти самостійно й мотивовано діють для досягнення поставлених цілей і задач, здобувають необхідні знання з різних джерел, паралельно розвиваючи дослідницькі, креативні та комунікативні вміння.

У нашому дослідженні веб-квест виступає дидактичною структурою, у межах якої викладач формує пошукову діяльність студентів та скеровує пошук, параметризуючи діяльність дослідників й визначаючи при цьому часові межі виконання завдань.

Загальноприйнятим є визначення поняття веб-квесту (web-quest), як проблемного завдання з елементами рольової гри, для виконання якого використовуються Інтернет-ресурси. В. Шмідт підкреслює проектні особливості веб-квестів, визначаючи їх як міні-проекти, засновані на пошуку інформації в Інтернеті (Шмідт, 2002).

Завдяки такому конструктивному підходу до навчання студенти не тільки добирають і впорядковують інформацію, отриману з Інтернету, але й скеровують свою діяльність на поставлене перед ними завдання, пов'язане з навчальною діяльністю, розвиваючи самоосвітні компетентності.

За цих умов, викладач із застосуванням інструментарію педагогічного менеджменту освітнього процесу створює необхідні умови для пошуку інформації, перетворюючи форму участі студентів у системі навчання з пасивно-об'єктивної на активно-суб'єктивну.

Тому, при підготовці до практичного заняття з дисципліни «Економічна теорія» було запропоновано студентам спеціальності 051 «Економіка», спеціалізації «Економіка підприємництва» Центральноукраїнського національного технічного університету об'єднатися у творчі групи з метою виконання завдань веб-квесту «Кредит» та представити результати своєї колективної роботи у вигляді звіту в формі презентації в програмі «Power point», із застосуванням інструментів майндмепінгу в програмі Mind Meister та Popplet, використовуючи також Інтернет-ресурси та відеоконференції.

За своєю формою веб-квест є інтерактивним процесом, під час якого студенти-економісти виявляють мотивацію до самостійного здобуття необхідних знань та навичок.

Веб-квест «Кредит» в умовах формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей – це сукупність методів та прийомів організації дослідницької діяльності, для виконання якої студенти-економісти здійснюють пошук, аналіз та обробку інформації, застосовуючи інтернет-ресурси у практичних цілях.

Етапи реалізації технології веб-квесту «Кредит» включали:

1. Підготовка (визначення викладачем теми й цілей веб-квесту).
2. Планування (визначення викладачем ролей, джерел і способів збирання і аналізу інформації, а також способів представлення результатів у формі презентацій; визначення критеріїв оцінки результату та процесу, розробка блогу для ходу роботи над веб-квестом).
3. Збирання інформації студентами-економістами (спостереження, робота з літературою, веб-ресурсами).

4. Аналіз інформації, формулювання висновків.

5. Представлення (презентація результатів і процесу).

6. Оцінка (оцінювання виконання та презентації проекту за попередньо визначеними критеріями).

Під час веб-квесту академічні групи студентів було поділено на підгрупи від трьох до п'яти студентів, що забезпечило регулювання розвитку конкуренції та лідерських якостей кожного студента, підвищуючи не тільки мотивацію до процесу здобування знань, а й відповідальність за результати діяльності та їх презентацію.

У систему реалізації технології веб-квесту «Кредит» нами було інтегровано коучингову технологію навчання (Coaching), метою якої є створення умов для формування суб'єкту діяльності (студента-економіста), здатного до реалізації своїх професійних можливостей, самостійного прийняття відповідальних рішень у різних ситуаціях життєвого та професійного вибору. Використання коучинг-технології в освіті спрямовано на розкриття особистого потенціалу студентів з метою максимального підвищення результативності їх діяльності.

Професійна педагогіка визначає основними завданнями коучингу: розвиток людини як пріоритетний напрям в освіті; розкриття потенціалу людини для максимального його використання; допомогу людині розвивати компетенції й усунути обмеження для досягнення особистісно значущих та стійких змін у професійній та особистій сферах життя; допомогу людині вчитися.

У ході виконання завдань веб-квесту викладачем було забезпечено підтримку розвитку майбутнього фахівця через:

- устанавлення партнерських взаємовідносин педагог-студент;
- моніторинг поточної ситуації та стану виконання завдання;
- допомогу в подоланні труднощів та вирішенні проблеми;
- визначення конкретних термінів виконання завдань.

Коучинг процесу виконання веб-квесту через створення освітньо-розвивального середовища дав змогу активізувати:

- особистісний потенціал студентів економічних спеціальностей;
- здатність до саморозвитку й відповідальність тих, хто навчається;
- здатність до самостійної навчально-пізнавальної діяльності;
- генерування вміння використовувати свої ресурси для досягнення поставлених цілей та реалізації завдань;
- мотивацію студентів до професійного навчання.

Тому нами в ході запровадження технології освітнього коучингу було сформовано таке визначення даної категорії – альянс між двома рівними суб'єктами освітнього процесу, що спрямований на досягнення мети науково-педагогічного працівника, через актуалізацію впливу освітнього середовища.

З метою реалізації продуктивного підходу до навчання в технологію впровадження факультативу «Професійна культура економіста» та в методику вивчення самостійної складової фахових дисциплін студентів економічних спеціальностей було впроваджено навчальне дослідження, яке забезпечувалося через: ознайомлення студентів з літературою; виявлення проблеми; постановку задач; аналіз та синтез зібраних даних; формулювання гіпотези; планування та розробку навчальних дій; збір даних; продукування ідей та формулювання висновків.

Даний вид навчально-пошукової діяльності забезпечував розвиток навичок дослідницької діяльності, самоосвіти та саморозвитку. А можливість поєднання традиційного навчання з використанням інформаційних технологій паралельно формувала у студентів інформаційні компетентності.

Одним із видів навчального дослідження для студентів економічних спеціальностей було запропоновано дослідження й аналіз власних доходів та видатків через програмний продукт «1Money».

Даний вид роботи забезпечив сформованість у студентів-економістів умінь та навичок: аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації, класифікації та порівняння економіко-облікових даних.

Спираючись на власний педагогічний досвід, у методичне забезпечення фахових дисциплін та факультативного курсу «Професійна культура економіста» активно впроваджувалась ігрова діяльність, яка застосовувалась як засіб розв'язання комплексних завдань нового матеріалу, закріплення вивченого, розвитку креативності, формування загально-навчальних умінь у структурі професійної культури майбутніх економістів.

Зокрема, під час застосування економічного симулятора «Життєвий капітал» нами було підкреслено підвищення інтересу студентів до навчального процесу. Хід гри побудований таким чином, щоб повніше реалізувати підготовку студентів до практичної діяльності, сформувати в них життєву позицію, мобілізувавши майбутніх економістів на вирішення професійних завдань, в умовах активної комунікації з усіма учасниками за встановленими правилами і конкретними педагогічними умовами (див. додаток).

Процесуальний етап педагогічної технології спрямований на формування професійних умінь, навичок та мотивації зацікавленості до професійної діяльності майбутнього фахівця економічного профілю під час лекційних, практичних, тренінгових занять із дотриманням організаційно-педагогічних та методичних умов.

Тренінги застосовувалися нами в педагогічній діяльності в кількох аспектах: як навчальна технологія («Маркетинг і ціноутворення»); концепція реальності («Основи медіаграмотності майбутніх економістів»); засіб інтерактивного навчання («Тайм-менеджмент майбутнього економіста»).

Режим тренінгу забезпечує інтенсивність засвоєння необхідних умінь у процесі активної креативної діяльності студентів економічних спеціальностей. У хід роботи тренінгів нами було включено постановку мети у вигляді конкретних умінь, формування цінностей, сприйняття нових ідей, подолання власних стереотипів, досвіду творчої комунікації, тобто основні детермінанти саморозвитку і мотивації до самовдосконалення й самореалізації.

Структура тренінгів мала класичну структуру (вступ, виявлення очікувань студентів; характеристика сутності проблем; постановка й реалізація тренінгових задач, обговорення підсумків тренінгу, зворотній зв'язок, рефлексія) та різноманітну систему методів активізації навчання (онлайн трансляції, відеокліпи, робота в групах, круглі столи, прес-конференції, інтерв'ю, дискусія, психологічні ігри, «мозковий штурм», експертні групи, дизайн проектів тощо).

Після використання тренінгової технології навчання нами було підкреслено позитивний та глибокий вплив на особистість майбутніх фахівців економічних спеціальностей, зокрема, на формування ефективних для майбутньої професійної діяльності способів поведінки та взаємодії. Також необхідно наголосити на прийомах рефлексії як інструменту усвідомлення себе, свого досвіду комунікації з іншими особистостями, своїх труднощів у діяльності, складнощів ситуації взаємодії.

Отже, тренінгове навчання особливо ефективно для розвитку особистісних властивостей студентів економічних спеціальностей, ціннісних та культурних орієнтацій і відпрацювання прикладних умінь.

З метою ефективного засвоєння теоретичних знань та формування практичних навичок для ефективного застосування в майбутній професійній діяльності нами було розроблено й застосовано в процесі підготовки студентів спеціальності 051 «Економіка» Центральноукраїнського національного технічного університету методичні рекомендації «Розробка бізнес-плану створення інтернет-магазину».

Розробка бізнес-плану інтернет-магазину включає в себе різні складові, що дозволяють розвинути та сформулювати:

1. **Економічні компетенції**, через призму економічного мислення, досвіду практичної діяльності, опанування методів економічного аналізу та проектування, наявність системного уявлення про структуру й тенденції розвитку української та світової економіки, знання принципів прийняття управлінських рішень на мікро- і макрорівнях, формування особистої економічної позиції.

2. **Аналітично-прогностичні компетенції майбутніх фахівців економічних спеціальностей**: оцінка ефективності вкладень коштів у створення підприємства; розробка маркетингової стратегії, спрямованої на залучення покупців; планування та оцінка витрат, здійснення яких необхідно для функціонування проектного підприємства; ризику та ін.

3. **Комунікативні компетенції** – через пошук потенційних споживачів, формування відносин із контрагентами та іншими учасниками ринкових відносин формується знання ділового етикету, толерантність та ефективна взаємодія в колективі.

4. **Інноваційно-інформаційні компетенції**, як здатність до збору, формування та передачі необхідної інформації шляхом застосування інформаційно-комп'ютерних технологій у системі роботи з інтернет-платформою майбутнього підприємства (табличні редактори типу MS Excel, системи баз даних типу MS Access, анкети-опитувальники типу Google forms, маркетингового «просування» продукції через соціальні мережі й маркування продукції із застосуванням Qr-кодів та ін.

5. **Самоосвітні компетенції**, як необхідність професійного розвитку, у зв'язку з динамічністю розвитку ринкових перетворень та мінливістю споживчих потреб, як мотив задоволення основної мети комерційного підприємства – формування доданої вартості й отримання прибутку.

На нашу думку, саме колективна форма роботи дозволяє індивідуально регулювати обсяг матеріалу, динамічність виконання завдань, розвиває інтерес до об'єкта дослідження, а використання інноваційних засобів навчання, таких як розробка таблиць, ментальних карт, малюнків та колажів за допомогою ІКТ полегшує запам'ятовування досліджуваного матеріалу, відбувається навчання рефлексії.

Рефлексія – це умова, необхідна для того, щоб студент-економіст чітко розумів схему організацій власної професійної діяльності, конструював її відповідно до своїх цілей і програм, усвідомлював і засвоював способи евристичної освітньої та майбутньої професійної діяльності.

Спираючись на практичний досвід підготовки майбутніх економістів, ми, зокрема, відзначили метод (вивчення) конкретної ситуації (кейс-технології навчання). Змістом цієї технології є створення проблемної ситуації на основі фактів з реального життя та виробничих ситуацій.

Серед гносеологічних особливостей кейс-методу дослідники виділяють:

1) неоднозначність одержуваного знання, що є одним з варіантів ситуативного знання;

2) розмаїття джерел знань, що включає теоретичне знання, отримане на лекціях і з навчальних матеріалів, а також із висловлювань інших учасників обговорення;

3) творчий процес пізнання, що здійснюється завдяки вільній обстановці висловлення ідей на основі включення індивідуальної творчості суб'єктів навчального процесу в колективну творчу діяльність;

4) колективний характер пізнавальної діяльності, що є найважливішою передумовою синергетичного ефекту, тобто множення одержуваного пізнавального результату за рахунок поєднання зусиль учасників навчання,

якому сприяє різноманіття способів, форм і методичних прийомів у навчанні: «мозкова атака», виділення підгруп, їх взаємодія тощо;

5) форсований процес одержання знання завдяки зануренню в ситуацію. Це занурення дає змогу уникнути суто логічної моделі пізнання. Завдяки швидкому включенню механізмів образного, інсайтного пізнання.

Ключова ідея цього методу полягає в тому, що майбутні фахівці економічних спеціальностей повинні керуватись актуальною ситуацією, ураховуючи її найважливіші параметри та зміни, мислення перестає бути лінійним (Сурмин та ін., 2002, с. 286).

У формі симулятора виробничих умов у системі формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей кейс-технологія навчання застосовувалася нами на практичних заняттях «Інформаційні системи в економіці». За даних умов студентам економічних спеціальностей була поставлена задача зі створення підприємства «Вікно в Європу» в програмному комплексі «1С підприємство» та забезпечення його економічної «життєдіяльності», шляхом уведення фінансово-господарських операцій та формування й аналізу річної фінансової звітності.

Даний вид навчальної діяльності забезпечив основу для практичного досвіду застосування основ теоретичних знань з ведення фінансово-господарської діяльності підприємств.

Тому, підкреслюючи значення кейс-технології в системі формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей, необхідно виділити такий важливий їх аспект, як забезпечення розвитку професійного мислення майбутніх економістів та, одночасно, виховання проєктивної поведінки особистості з паралельним формуванням уміння оперативного вирішення виробничих ситуацій.

Оцінно-результативний компонент педагогічної технології включав у себе діагностування рівнів сформованості професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей, перевірку отриманих результатів та їх вірогідності методами математичної статистики, обробку, аналіз, узагальнення та оформлення результатів експерименту за темою дослідження.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. З усього спектру психолого-педагогічної системи технологій та умов, зорієнтованих на всебічне формування професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей, ми застосовували такі, які, виходячи з особливостей майбутньої професійної діяльності, спрямовували навчання на реалізацію компетентнісного, діяльнісного, системного, особистісно-орієнтованого, аксіологічного, акмеологічного, синергетичного підходів.

Таким чином, реалізуючи на практиці цілеспрямовану, чітко організовану, змістовно насичену психолого-педагогічну систему технологій, у векторі забезпечення ефективного педагогічного

менеджменту, створення інноваційного освітнього середовища, самовдосконалення та самоосвіти, ми досягли мети – сформованості професійної культури майбутніх фахівців економічних спеціальностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вітвицька, С. С. (2009). Технологія педагогічної підготовки магістрів в умовах ступеневої освіти. *Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики*, О. А. Дубасенюк (Ред.), (сс. 133-153). Житомир: ЖДУ ім. І. Франка (Vitvytska, S. S. (2014). Technology of pedagogical preparation of masters in conditions of graduate education. In R. O. Dubaseniuk (Ed.), *Professional Pedagogical Education: Innovative Technologies and Techniques*, (pp. 133-153). Zhytomyr: ZhDU named after I. Franko).

2. Романова, Г. М., Артюшина, М. В., & Слатвінська, О. А. (2015). *Педагогічні технології у професійній підготовці кваліфікованих робітників: довідник*. Київ: Інститут професійно-технічної освіти НАПН України (Romanova, H. M., Artiushyna, M. V., & Slatvinska, O. A. (2015). *Pedagogical technologies in the professional training of qualified workers: guide*. Kyiv: Institute of professional education of the National Academy of Sciences of Ukraine).

3. Сурмин, Ю., Сидоренко, А., Лобода, В., Фурда, А., Катеруняк, І. & Кеси Меер (2002). *Ситуаційний аналіз, или анатомія кейс-метода*. Ю. П. Сурмина (Ред). Киев: Центр інновацій и розвитку (Surmyn, Yu., Sydorenko, A., Loboda, V., Furda, A., Kateruniak, Y., Kesy Meer (2002). *Situational analysis or anatomy of the case method*. R. Yu. Surmin (Ed.). Kyiv: Center for Innovation and Development).

4. Шмідт, В. В. (2002). *Технологія веб-квеста при навчанні англійської мови студентів немовних спеціальностей*. Режим доступу: http://sconference.org/publ/nauchno_prakticheskie_konferencii/pedagogicheskie_nauki/teoriya_i_metodika_professionalnogo_obrazovaniya/12-1-0-174. (Schmidt, V. V. (2002). *WebQuest Technology in Teaching English for Specific Purposes*. Retrieved from: <http://www.winner.seua.net/page26/1/10/>).

РЕЗЮМЕ

Кушнир Наталия. Технологический аспект реализации условий формирования профессиональной культуры будущих специалистов экономических специальностей.

В статье исследовано применение авторской технологии формирования профессиональной культуры будущих специалистов экономических специальностей. Автором предложен целенаправленный методично обеспеченный процесс планирования, интеграции, мониторинга и оценки усвоения знаний в системе подготовки специалистов экономического профиля. Комплексность процесса формирования профессиональной культуры будущих специалистов экономических специальностей построена на принципах образованности, инновационности, информативности и мобильности в системе выявления и совершенствования человеческих и технических ресурсов, налаживания взаимодействия между ними для достижения эффективного результата в будущей профессиональной деятельности.

Ключевые слова: педагогические условия, педагогическая технология, профессиональная культура, компетентность, профессиональные задачи, педагогический менеджмент, самообразование, саморазвитие, инновационный.

SUMMARY

Kushnir Nataliia. Technological aspects of realization of the conditions for forming professional culture of future specialists of economic specialties.

The article is devoted to application of the author's technology for the formation of professional culture of future specialists in economic specialties. The author proposes a purposefully methodically provided process of planning, integration, monitoring and evaluation of knowledge acquisition in the system of training of specialists in the economic profile, by identifying and improving human and technical resources, and establishing interaction between them in order to achieve the most effective result in future professional activities.

Complexity of the process of forming professional culture of a future specialist in the economic profile should be based on the principles of education, innovation, information, mobility and professionalism of the adoption of industrial and managerial decisions in the performance of professional duties.

Therefore, the technology of organizing pedagogical conditions meets the main criteria of technological ability: controllability, systemicity, efficiency, reproducibility, and also includes methodological support for the provision of effective pedagogical management of the formation of professional culture of future specialists in economic specialties; creation of an innovative educational environment; self-improvement and self-education of future specialists in economic specialties.

Specificity of pedagogical conditions in educational process should be close to the content of professional training of future specialists of economic profile and reflected in the organizational-content, scientific-methodological, material, informational, psychological, and pedagogical support. In order to accomplish this task, the author has developed and tested in the educational process of institutions of higher education methodological support with the elements of dialogue, modular learning, contextual education, and training through the solution of professional tasks, innovative learning and problem-modular learning.

The author's pedagogical technology for implementing the pedagogical conditions for the formation of the professional culture of future specialists in economic specialties includes: conceptual provisions, content, procedural and evaluative-productive components.

Key words: *pedagogical conditions, pedagogical technology, professional culture, competence, professional tasks, pedagogical management, self-education, self-development, innovation.*

УДК 37:364.65

Ільдико Орос

Закарпатський угорський інститут

ім. Ференца Ракоці II,

м. Берегово

ORCID ID 0000-0001-7300-9362

DOI 10.24139/2312-5993/2018.08/181-191

КОНКРЕТИЗАЦІЯ КАТЕГОРІЙ: «ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ», «НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА», «ДОРΟΣЛІСТЬ», «АНДРАГОГІКА»

У статті нами проаналізовано філософську, соціально-економічну, соціально-педагогічну літературу, на основі якої розглянуто термінологічне поле досліджуваної проблеми й конкретизовано такі категорії: «освіта дорослих», «неформальна освіта», «дорослість», «андрагогіка».